

ГУМАННО-ОСОБИСТІСНИЙ ПІДХІД ВИХОВАТЕЛЯ ДО ВИХОВАНЦЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація: Статтю присвячено гуманно-особистісному підходу до дитини, який здійснюється в осмисленні вчителем базових понять освітнього процесу. В історії педагогічної думки основна увага зосереджувалася на необхідності гуманізації відносин між вчителем і учнями задля розвитку їх інтелектуальних здібностей і розумового самовдосконалення. Результати опитування показали, що вчитель для молодших школярів є не менш важливим, ніж матір та батько. Він є людиною, яка творить особистість маленьких школярів. Переважна більшість дітей шанують своїх учителів, сприймають їх як взірць, своєрідний еталон людської краси і шляхетності. Лише гуманно-особистісний підхід учителя до вихованців уможливить ефективність освітнього процесу в сучасній початковій школі.

Ключові слова: гуманно-особистісний підхід, школа, вихованці, виховання, мотивація, судження, здібності, освітній процес.

Гуманно-особистісний підхід до дитини потребує нового осмислення вчителем таких базових понять освітнього процесу, як школа, виховання та освіта, розвиток, учитель, учень, урок. У розумінні Ш.О.Амонашвілі, "школа - це скелясті, тяжкі сходишки підйому, піднесення душі, котрі потребують сили волі, ретельності, відданості, вони "вчать керувати порядок із хаосу". А носієм школи є вчитель, тобто вчитель і є школа, школа в ньому, а не поза ним" [5, 12]. Гуманно-особистісна педагогіка приймає класичну формулу: дитина не лише готується до життя - вона вже живе, а навчання у школі є частиною довгого шляху сходження до вдосконалення особистості людини.

В історії педагогічної думки основна увага зосереджувалася на необхідності гуманізації відносин між вчителем і учнями задля розвитку їх інтелектуальних здібностей і розумового самовдосконалення. Водночас відсутнє акцентування на процес формування гуманних взаємин між вихованцями і механізм їх впровадження в педагогічну практику. В фундамент гуманно-особистісного підходу поклали свої здобутки М.Ф.Квінтіліан, Я.А.Коменський, Й.Г.Песталоцці, Г.С.Сковорода, К.Д.Ушинський, Л.М.Толстой, А.С.Макаренко, Я.Корчак, В.О.Сухомлинський.

Вагомий внесок в теорію і практику нової системи виховання та освіти, заснованої на гуманно-особистісному підході, зробив Ш.О.Амонашвілі. Суть гуманно-особистісного підходу до дитини Ш.О.Амонашвілі вбачає в тому, що вчитель, виступаючи творцем педагогічного процесу, засновує його на поруках природних особливостей дитини, спрямовує її на повний розвиток сил і здібностей, які виявляються в багатогранній діяльності дитини, націлює її на прояви і ствердження особистості дитини, насичує її найвищими зразками прекрасного в людських взаєминах, у науковому пізнанні, у житті. Педагог наполягає: "Кожна дитина з'явилася на цей світ не випадково: вона народжується тому, що має народитися, вона прийшла начебто на поклик людей. У неї своя життєва місія, якої ми не знаємо, можливо, велика, і для того вона наділена величезною енергією духу. І наш обов'язок - допомогти їй виконати цю місію" [2, 113]. На думку педагога-гуманіста, треба постійно виявляти віру в можливість і перспективи кожного школяра. Педагог має справді вірити в можливість кожної дитини і будь-які відхилення в її розвитку розглядати в першу чергу як результат недиференційованого методичного підходу до неї. Сприйняття природних невдач школяра як його нездібності і засуджуюче реагування на них, навіть із глибоким співчуттям, але без орієнтування на їхнє обов'язкове подолання в майбутньому є негуманним щодо особистості дитини.

Учителі початкових класів повинні глибоко проінятися ідеями гуманно-особистісного підходу до навчання і виховання учнів. У центрі повинні стояти інтереси школяра, тому

технологія підготовки і проведення уроку має відмінності від традиційної: головними дійовими особами на ньому мають бути окремі діти, групи і клас у цілому. Учитель же повинен виконати роль невидимого диригента, який вчасно вміє почути, помітити, допомогти, підтримати кожного, залучити до праці. Безумовно, це потребує від учителя великої підготовчої роботи до уроку, напруженої праці під час його проведення, глибокого розуміння особливостей розвитку кожної дитини. Адже необхідно підготувати зміст навчального матеріалу, визначити види діяльності учнів, підготувати завдання на вибір, організувати різні форми роботи на уроці, врахувати обсяг навчального матеріалу, рівень складності завдань. Водночас орієнтуватись не тільки на зміст уроку, тобто не тільки на те, що потрібно засвоїти дітям, а й на те, як зробити це з найбільшою користю для розвитку як сильних, так і слабких учнів, як зберегти їхнє емоційне благополуччя, оптимізм, віру в свої сили, дати поштовх до саморозвитку.

Визначальним, звичайно, є дієвий гуманізм учителя. Як сонце всьому живому, так дитині для розвитку мотивації навчання перш за все потрібна впевненість у тому, що її навчаче добрий і справедливий учитель, який розуміє всі труднощі дитини, терпляче ставиться до її навчальних невдач, пустощів, виявляє до неї інтерес як до людини.

Гуманний учитель - це не "солоденько-добренький, а розумно люблячий" (Ш.О.Амонашвілі) дітей учитель, який приймає їх такими, якими вони є зараз, і такими, якими він бачить їх у майбутньому. Думаючи про майбутнє своїх вихованців, гуманний учитель не забуває про самоцінності дитинства і тому створює такі умови, щоб малюк не просто готувався до дорослого життя, а вже зараз переживав усі радощі і труднощі свого віку, міг своєчасно і багаторазово виявити себе в різних видах діяльності: навчальній, ігровій, трудовій, громадській, художній.

Слід зважати на те, що молодший школяр прагне добре вчитися. Думки Ш.О.Амонашвілі і нашого співвітчизника, видатного педагога-гуманіста В.О.Сухомлинського збігаються. Саме вчителю маленький школяр із безмежним довір'ям несе слабкий і беззахисний вогник цього бажання. Його легко загасити необережним різким словом чи байдужістю, але можна, і необхідно, підтримати його горіння, забезпечивши можливість у всій повноті пережити радість успіху. "Якщо дитина не бачить успіхів у своїй праці, вогник прагнення до знань згасає, дитина втрачає віру у свої сили, насторожується, наїжачується, відповідає зухвалістю на поради й зауваження вчителя. Або ще гірше: почуття власної гідності в неї притуплюється, вона звикається з думкою, що ні до чого не здатна". - так писав В.О.Сухомлинський [10, 163].

Звертаючись до вчителів, видатний педагог зазначав: "Які б грані людської волі і розуму, серця і мудрості не відкривалися у вашій особистості перед дитиною - схвалення, похвала, захоплення, гнів, обурення, осуд (так, на ці відчуття вихователь теж має право, він не безтілесний ангел), будь-яка з цих граней повинна відкриватися на тлі головного - пошана людської гідності, піднесення людини" [11, 125]. Як переконаний гуманіст, В.О.Сухомлинський вважав, що без радості в життєдіяльності дитячого колективу неможливий нормальний розвиток підростаючого покоління. Негуманний підхід до вихованців, що вбиває властиве їм переживання радості, є однією з причин сповільненого розвитку окремих дітей.

Гуманні стосунки на уроці і поза ним мають стверджувати людські чесноти кожної дитини - здібної і нездібної, красивої і некрасивої, попереджувати страх перед іншою людиною і покаранням. На уроці мають створюватися особистісно-орієнтовані доброзичливі стосунки, за яких діти не бояться висловити свою оцінку, навіть, ту, що не збігається з думкою вчителя. Цим самим вони реалізують своє право самостійно мислити. Педагогічна мудрість учителя, котрий обрав стиль справді гуманного, зверненого до особистості кожної дитини спілкування, у тому й полягає, щоб дитина ніколи не втратила віру у свої сили, не відчувала, що в неї нічого не виходить. Гуманно-особистісний підхід до таких учнів полягає у створенні відповідних умов і застосуванні специфічних прийомів перевірки й оцінювання. Необхідно створити атмосферу максимальної доброзичливості.

Школа для учня стане школою радості, школою життя, психологічною основою спілкування, за умови, що в такій школі повинно бути постійне вивчення особистості дитини, розуміння мотивів її поведінки. Спілкуючись із дітьми щоденно на трьох-чотирьох уроках,

учитель зобов'язаний знайти можливість, щоб кожна дитина змогла відповісти йому кілька разів, щоб вона отримала підтримку своїх зусиль словом, поглядом чи дотиком. Інакше поступово зростає недовірливість дитини до вчителя, народжується замкненість, невпевненість у своїх силах і невдоволення навчанням. Тому необхідно, переконані педагоги-гуманісти, спеціально продумувати, як розширювати і збільшувати взаємодію вчителя з учнями.

Під час педагогічної практики в СЗОШ № 29 в м. Вінниці ми опитали учнів 3-4 класів з метою з'ясування їхнього ставлення до вчителя. Крім того, діти виконали низку творчих завдань проєктивного характеру (твори-мініатюри "Мій улюблений учитель", "За що я люблю нашу вчительку"). Аналіз результатів засвідчив, що для учнів початкових класів учитель є авторитетом, з нього вони беруть приклад. Зокрема в оцінних судженнях дітей звучала думка про те, що їхній учитель "добрий", "розумний", "веселий", "гарно ставиться до них", "навчає їх бути людиною", "не кричить, а пояснює спокійно, як потрібно себе вести", "гарно спілкується" з ними. В оцінці Вадима О. (8 років) було зазначено, що "вчитель ВОЩІТЬ ЇХ у театри, музеї та зоопарк", їм це дуже подобається. 68 % опитаних дітей вважають учителя "другом та порадиником", який допомагає своїм вихованцям знайти спільну мову зі своїми одноласниками, стати дружнім колективом, підтримувати один одного, ніколи не залишати друга тоді, коли потрібна допомога. Також учні вважають, що "свій розум учитель передає учням, а вони повинні приймати його" (Сашко П., 9 років). Проте не всі опитані учні позитивно оцінили свого вчителя. 3% опитаних дітей дали негативну оцінку діям учителя, наголошуючи, як правило, на негативних особистісних рисах педагога (наприклад: "зла вчителька*", "лише кричить на нас", "ставить багато поганих оцінок". Дехто з дітей категорично заявили, що не бажають навчатись у такої вчительки, бо "вона дуже суворо ставиться до нас".

Результати опитування показали, що вчитель для молодших школярів є не менш важливим, ніж матір та батько. Він є людиною, яка творить особистість маленьких школярів. Переважна більшість дітей шанують своїх учителів, сприймають їх як взірець, своєрідний еталон людської краси і шляхетності. Тому вчителю варто пам'ятати про це, намагатись не допускати помилок у навчанні та вихованні дітей, будувати індивідуальний підхід до кожного учня, забезпечувати особистісний вплив на систему дитячого світовідношення. Лише гуманно-особистісний підхід учителя до вихованців уможливить ефективність освітнього процесу в сучасній початковій школі.

Література:

1. Амонашвилл Ш.А. Гуманно-личностный подход к детям. - М.: Издательство «Институт практической психологии»: Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 1998. - 544 с.
2. Амонашвилл Ш.А. Здравствуйте, дети! - М.: Просвещение, 1983. - 208 с.
3. Амонашвилл Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса. - М.: Универс. 1990. - 560 с.
4. Амонашвилл Ш.А. Размышления о гуманной педагогике. — М., 2001. - 238 с
5. Амонашвилл Ш.О. Школа життя / Пер. з рос. - Хмельницький: Подільський культурно-просвітницький центр ім. М.К. Реріха, 2002. - 170 с.
6. Бех І. Д. Почуття успіху у вихованні особистості//Початкова школа. - 2004. - № 12.-С. 1-3.
7. Бех І. Д. Почуття успіху у вихованні особистості // Початкова школа. - 2005. - № 1. - С.3-4
8. Савченко О.Я. Урок у початкових класах. - К.: Освіта. 1993. - 223 с
9. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям//Вибрані твори: В 5-ти т.- К.: Радянська школа, 1977.-Т. 3.-С. 7-282.
10. Сухомлинський В.О. Людина - найвища цінність // Вибрані твори: В 5-ти т. - К.: Радянська школа, 1977. -Т. 3. - С 446-472.
11. Телячук В., Лесіна О. Інноваційні технології в початковій школі. - Х.: Основа, 2007. - 240 с

Микичур Т.С.

ГУМАННО-ЛИЧНОСТНЫЙ ПОДХОД ВОСПИТАТЕЛЯ К ВОСПИТАНИКУ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

Аннотация: Статья посвящена гуманно-личностному подходу к ребенку, который осуществляется в осмыслении учителем базовых понятий образовательного процесса. В истории педагогической мысли основное внимание сосредоточено на необходимости гуманизации отношений между учителем и учениками для развития их интеллектуальных способностей и умственного самосовершенствования. Результаты опроса показали, что учитель для младших школьников является не менее важным, чем мать и отец. Он является человеком, который творит личность маленьких школьников. Подавляющее большинство детей уважают своих учителей, воспринимают их как образец, своеобразный эталон человеческой красоты и благородства. Только гуманно-личностный подход учителя к воспитанникам сделает эффективность образовательного процесса в современной школе.

Ключевые слова: *гуманно-личностный подход, школа, воспитанники, воспитание, мотивация, суждения, способности, образовательный процесс.*

MIKICHUR T.S.

**HUMAN-PERSONAL APPROACH OF THE EMERGENCY TO HIGHER
EDUCATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF THE
PRIMARY SCHOOL**

Annotation: The article is devoted to the human-personal approach to the child, which is carried out in comprehension by the teacher of the basic concepts of the educational process. In the history of pedagogical thought, the focus was on the need for humanization of the relationship between the teacher and students in order to develop their intellectual abilities and mental self-improvement. The results of the survey showed that the teacher for junior pupils is no less important than mother and father. He is a person who creates the identity of young schoolchildren. The vast majority of children revere their teachers, perceive them as a model, a peculiar standard of human beauty and nobility. Only a humane personality approach of the teacher to the pupils will enable the effectiveness of the educational process in the modern elementary school.

Key words: *human-personality approach, school, pupils, education, motivation, judgments, abilities, educational process.*